NICOLAE BĂIEŞU

Institutul de Filologie
(Chişinău)

FOLCLORISTICA ÎN R.A.S.S. MOLDOVENEASCĂ (ANII 1930-1940)

Folcloristica în Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească la începutul anilor ’30 a fost legată de politica lingvistică de atunci, inclusiv grafia.

Trecerea la grafia latină în R.A.S.S.M. era condiţionată de campania de „latinizare” a scrisului la popoarele neruse din cadrul întregii U.R.S.S., acţiune iniţiată de bolşevici la sfîrşitul deceniului doi şi începutul celui de al treilea. Mişcarea a fost începută în Azerbaijan la puţin timp după revoluţia din octombrie 1917, care apoi s-a extins în tot imperiul, mai ales în Asia Mijlocie şi Caucazul de Nord [1, p. 24]. Chestiunea se referea la 36 de naţionalităţi cu o populaţie de 3,5 mln. de oameni, care mai înainte se foloseau, în fond, de alfabetul arab. Scrisul nou, latin, era numit de către bolşevici „adevăratul alfabet al revoluţiei din Octombrie”, fiind considerat ca un „puternic mijloc al revoluţiei culturale” în U.R.S.S. [2, p. 171].

În R.A.S.S.M. trecerea la grafia latină s-a făcut cu o relativă întîrziere pentru că unii din conducerea partidului comunist al republicii erau de părere că această schimbare va contribui la apropierea limbii şi spiritului moldovenilor de pe ambele maluri ale Nistrului, ceea ce va duce la trezirea conştiinţei naţionale [2, p. 172].

Noul curs al trecerii la alfabetul latin în R.A.S.S.M. a fost aprobat prin hotărîrea din 3 februarie 1932 a Biroului Comitetului Regional al P.C. (b) din Ucraina „Despre alfabetul moldovenesc latinizat” [1, p. 24].

În anul 1932 au trecut la alfabetul latin: Azerbaidjanul, Uzbekistanul, Kîrgîstanul, Turkmenistanul, Kazahstanul ş. a. [1, p. 24].

La 26 septembrie 1933 a fost adoptată Hotărîrea Biroului Comitetului Moldovenesc Regional de Partid „Despre studierea în masă a alfabetului latin în anul de învăţămînt 1933–1934 de către populaţia moldovenească adultă” [1, p. 172]. În hotărîre se spunea, printre altele: „O victorie enormă a politicii naţionale leniniste o constituie trecerea scrisului moldovenesc la alfabetul latin, care, păstrînd unitatea scrisului muncitorilor moldoveni ce locuiesc pe ambele maluri ale Nistrului, va întări influenţa revoluţionarizatoare din Basarabia” [2, p. 176].

Alfabetizarea în grafia latină în R.A.S.S.M. s-a înfăptuit în anii 1932–1937. Ea a constituit în adevăr o etapă importantă în dezvoltarea cultural-lingvistică a regiunii transnistriene [2, p. 172]. În octombrie 1932 erau editate cu grafie latină 30 de titluri de carte, inclusiv manuale (de geografie, chimie, aritmetică) [1, p. 25].

A apărut atunci, cu caractere latine, şi o culegere de folclor – *Cîntece poporane moldoveneşti*, alcătuită de C. Neniu şi E. Lebedeva [3] (Tiraspol, 1935) (în prezent, cu regret, nu există în nicio bibliotecă din Republica Moldova). Culegerea a fost întocmită pe baza materialelor culese de alcătuitori în anii 1926–1930.

Aducem cîteva informaţii despre viaţa şi activitatea folcloristică a lui Culai Neniu. Numele lui adevărat era Nicolae Nenev. A trăit între anii 1905–1939. A absolvit Şcoala Pedagogică din Balta, unde a rămas să activeze ca profesor de muzică (1928–1930). La îndemnul lui P. Chioru a început să culeagă folclor, să se ocupe de literatură. A editat culegerile *Cu ciocanul* «*toc*» *şi* «*toc*», *Cîntăm şi noi*. A lucrat în cadrul Comitetului Ştiinţific Moldovenesc din Tiraspol (1930–1937). A înregistrat în localităţile din

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

stînga Nistrului peste 1.000 de texte folclorice. O parte din ele a apărut în culegerea menţionată – *Cîntece poporane*….

Există informaţii că Neniu lucra şi la crearea unei opere dramatice – *Grozescu* (*din viaţa haiducilor*). „Piesa era construită pe material folcloric; ea prezintă Moldova Sovietică pînă şi după perioada revoluţionară” [4, p. 16].

În prefaţa culegerii *Cîntece poporane*… „autoarea oficială S. Soloviova, <…> şi ea căzută în disgraţie” [5], scria (în spiritul vremii): „Cîntecele poporane moldoveneşti prezintă o necesară bogăţie a creaţiei poetice a maselor şi un larg tablou istoric al vieţii şi al luptei de clasă din trecut a truditorimii moldoveneşti” [3, p. 3]. Autoarea regreta că alcătuitorii culegerii „n-au cătat îndeajuns cîntecele noi. Totuşi, avem oarecare cîntece noi în culegerea de faţă. Astfel este satira tăioasă despre ţarism, demascarea rolului lui de călău al poporului. Foarte caracteristică este şi satira despre preoţime. Cîntecele acestea – sublinia S. Soloviova – demască fără cruţare afacerile negre ale preoţimii” [3, p. 11].

Nouă, în prefaţa scrisă de S. Soloviova, este menţiunea privind unele calităţi artistice pe care le posedă textele folclorice (hiperbola, metafora ş. a.) [3, p. 8–9].

Cele peste 170 de texte folclorice în versuri (culese de C. Neniu şi E. Lebedeva în 21 de sate româneşti din stînga Nistrului, precum şi cîteva înregistrate în Basarabia) au fost grupate după criteriul tematic, ţinîndu-se cont de cerinţele timpului. Reproducem titlurile celor 14 compartimente de texte folclorice: 1. *La închisoare*; 2. *Birurile ţariste*; 3. *Cîntece noi*; 4. *Cîntece haiduceşti*; 5. *Războiul imperialist şi recruţii*; 6. *Munca la străini*; 7. *Cîntece ciobăneşti*; 8. *Vinderea oamenilor*; 9. *Cîntece de dor şi jale*; 10. *Starea de roabă a femeei din trecut*; 11. *Singurătate*; 12. *Cîntece antireligioase*; 13. *Cîntece de şagă*; 14. *Cîntece felurite*.

Ca regulă, textele sînt însoţite de fişe („paşapoarte”), acestea constînd din indicarea numirilor de localităţi, ale informatorilor, uneori şi data înregistrărilor („Aprilie 1930. Auzit de la Maximenco M., s. Taşlîc”).

Alcătuitorii culegerii explicau (la subsol) unele cuvinte ruseşti: „*Priiom* – venirea în faţa comisiei de recrutare în armată” [3, p. 7]; „*Nalogul* – birul (birul în limba rusă se numeşte nalog)” [3, p. 23] ş. a.

N. Smochină, care cunoştea bine situaţia folclorului în Transnistria, critica, pe drept, culegerea lui C. Neniu şi E. Lebedeva: „Avînd o anumită nuanţă şi trebuind să redea o anumită stare, ele [textele folclorice] sînt adesea forţate şi lipsite de variaţie, fiind prelucrate şi adăugate atît ca formă, cît şi ca fond. Din aceste consideraţii nu s-a dat nici o atenţie colindelor, urăturilor, bocetelor şi cîntecelor de nuntă. Ba dimpotrivă, ele fiind considerate ca păstrătoare de obiceiuri şi datini vechi, au fost chiar prigonite” [5, p. 101].

Totuşi, ţinînd cont de situaţia de atunci, culegerea folclorică în cauză, unica editată cu caractere latine în R.A.S.S.M., a fost un progres. Folcloristul Victor Gaţac a apreciat această culegere ca fiind „impunătoare atît prin material, cît şi prin felul de a-l reproduce şi a-l prezenta cititorului” [6, p. 65].

În anul 1936 la Editura Academiei de Ştiinţe din Uniunea Sovietică a apărut lucrarea *Молдавские этюды* (*Studii moldoveneşti*) a cunoscutului lingvist moscovit prof. Maxim V. Serghievskii [7]. Lucrarea conţine compartimente referitoare la limbă, istorie, folclor.

Capitolul de folclor cuprinde 13 valoroase creaţii populare orale (redate cu caractere latine) – drept modele ale celor două subgraiuri ale moldovenilor din nordul şi sudul R.A.S.S.M. (la nord – *zin*, *seaun*; la sud – *jin*, *şeaun*). M. Serghievskii publica 4 colinde, o hăitură, un cîntec epico-eroic, 4 cîntece lirice, înregistrate în localităţile: Camenca, Podoimiţa, Molochiş, Ofatinţi, Lăpuşna, Cocieri, Coşniţa, Tocilova.

La sfîrşitul anilor 1930 s-au publicat unele materiale folclorice în revista „Octombrie”, în ziarele „Moldova socialistă”, „Comsomolistul Moldovei”, cîteva gazete raionale. Se publicau cîntece, poveşti, proverbe, ghicitori [8, p. 18-19, 22-27].

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

O colecţie relativ voluminoasă de creaţii populare (circa 800 la număr) a fost întocmită de P.S. Dodul din or. Tiraspol. Despre aceasta se relata într-o revistă moscovită [9, p. 45]. Soarta culegerii a rămas necunoscută, ştiindu-se doar că n-a fost editată [6, p. 66].

În anii 1930 de înregistrarea, publicarea şi studierea materialelor etno-folclorice transnistriene s-au ocupat cîţiva etnografi şi folclorişti din România. Îl avem în vedere, în primul rînd, pe Nichita P. Smochină, care a efectuat lucrul respectiv foarte intens, cu multă dăruire, uneori chiar cu pericole pentru viaţă. S-a născut la 14 martie 1894 în s. Mahala, în prezent suburbie a mun. Dubăsari. A făcut studiile la şcoala primară din satul natal şi la cea bisericească din Dubăsari (a învăţat în limba rusă, pentru că atunci în Transnistria nu existau şcoli în limba română). În timpul Primului Război Mondial tînărul N. Smochină a fost recrutat în armata ţaristă. Cînd în Rusia a avut loc revoluţia din 1917, ostaşul N. Smochină se afla în Caucaz, apoi la Petersburg, unde a avut o întrevedere cu V. Lenin. Fiind rănit, N. Smochină a revenit la baştină. La Dubăsari a editat cîteva numere ale cotidianului (de 2 pagini) „Moldovanul”. A activat ca prefect la Tiraspol. Diferitele funcţii i-au oferit posibilitatea să călătorească prin raioanele transnistriene, să se afle în mijlocul ţăranilor, să înregistreze numeroase materiale etno-folclorice, faţă de care avea o dragoste deosebită.

Activitatea proromânească l-a făcut pe N. Smochină *persona non grata* pentru comuniştii din R.A.S.S.M. În decembrie 1919, la vîrsta de 25 de ani, a fost nevoit să părăsească R.A.S.S.M., în secret, împreună cu familia, şi să se stabilească cu traiul la Iaşi, acolo unde a făcut studii universitare (de drept şi filozofie). A scris şi a publicat (cu ajutorul lui Nicolae Iorga) o serie de articole despre istoria, etnografia şi cultura românilor transnistrieni. A fost trimis pentru specializare la Şcoala Română din Paris, unde a scris şi a susţinut (la Sorbona) lucrare de doctorat. A publicat în limba franceză cîteva studii despre Transnistria. S-a ocupat de etnografia, folclorul, istoria transnistrienilor şi după ce a revenit în România (1934). Pentru merite ştiinţifice N. Smochină a fost ales (în 1942) membru de onoare al Academiei Române. A decedat la 14 decembrie 1980 [10].

Prof. Iordan Datcu constată, pe drept, că, după T. T. Burada, „cea mai însemnată contribuţie la cunoaşterea spiritualităţii românilor transnistrieni o va aduce Nichita P. Smochină” [10, p. 88].

Lucrările lui N. Smochină au fost tipărite în mai multe publicaţii ale timpului.

Întrucît acestea, precum şi alte scrieri ale lui N. Smochină, aproape că lipsesc în Basarabia, vom expune conţinutul unora din ele, utilizînd, în primul rînd, amplul studiu nominalizat al lui I. Datcu despre acest etnograf al românilor transnistrieni.

Important de reţinut că tradiţiile etno-folclorice adunate de N. Smochină au fost culese de la bătrîni care le ştiau din perioada de pînă la instaurarea regimului sovietic; după 1917 aceste tradiţii au fost, în mare parte, uitate.

În articolul *Crăciunul la moldovenii de peste Nistru* [11] N. Smochină vorbea despre momentele importante ale principalului obicei la sărbătoarea Naşterii Domnului – *Colindatul*: pregătirea, inclusiv învăţarea textelor poetice, umblatul pe la case, primirea şi dăruirea colindătorilor, petrecerea acestora după terminarea *Colindatului*. Flăcăii colindători ţineau seama de particularităţile familiilor pe care le felicitau, astfel că ei schimbau cuvintele „aproape la fiecare casă”. Autorul nu aduce exemple de texte folclorice, indicînd doar cîteva titluri de colinde [10, p. 89].

Alt articol al lui N. Smochină a fost consacrat Anului Nou [12]. În ajunul sărbătorii umblau cu *Hăitul* (*Uratul*), mai ales pe la casele cu fete mari, flăcăii, în cete de cîte 10–12 persoane, avînd *buhai* şi clopoţei, uneori şi *capră*. Hăitorilor li se dăruiau colaci şi bani. Umblau cu *Pluguşorul* şi copiii. În dimineaţa primei zile a anului se practica obiceiul *De-a sămînţa*.

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

În ajunul Anului Nou se practica şi o serie de vrăji, gospodarii vrînd astfel „să afle” cum va fi roada în anul începător, iar fetele de măritat – cum le vor fi ursiţii.

Un vechi obicei la Anul Nou era ca primarul, însoţit de doi săteni fruntaşi, să tragă împrejurul satului, cu un plug la care era înjugată „cea mai frumoasă pereche de boi”, o brazdă adîncă. Obiceiul avea o funcţie dublă: să onoreze plugăria, dar şi „să izgonească” din sat toate bolile pe parcursul întregului an.

În ziua de Anul Nou se făceau vizite la moaşe [10, p. 89].

Un articol aparte N. Smochină l-a consacrat tradiţiilor etno-folclorice ale *Bobotezei* [13]. În preajma sărbătorii preotul umbla cu *Ajiunu*, sfinţînd casele şi acareturile sătenilor. Între darurile ce se făceau preotului figura obligatoriu un fuior de cînepă, „ca prin sufletul curat al duhovnicului, Dumnezeu să depene în linişte şi pace firul vieţii oamenilor, întocmai cum ţăranca îşi deapănă fuiorul” [10, p. 89].

În seara spre Bobotează se umbla (pe alocuri se umblă şi azi) cu *Chiraleisa* – obicei „cam uniform şi sărac în cuvinte, nu ca acela al colinzilor” [10, p. 89].

La o săptămînă după Bobotează erau stropiţi cu agheasmă pomii, pentru a da roadă bună. Spre seară făceau (cu cretă) cruciuliţe pe la ferestre [10, p. 89].

Un grup special de tradiţii erau legate de sărbătoarea numită în popor *Prohoadele* (sau *Paştele Blajinilor*) [14], care prezintă un „adevărat cult al strămoşilor, la cari moldovenii ţin cu cea mai mare sfinţenie”. În dimineaţa acestei zile bătrînii se duceau la biserică, iar cei tineri şi copiii – la cimitire, aprinzînd tămîie la morminte. Femeile şi bărbaţii aduceau la cimitire mîncare rituală (ca la Paşti: colivă, pască, ouă vopsite, colaci ş. a.), băutură (de obicei, brahă). Aşezau toate acestea pe feţe de masă, aşternute pe morminte. Sătenii se aflau la cimitire pînă spre seară, cînd făceau acolo o masă colectivă, la care luau parte deopotrivă cei înstăriţi şi cei săraci. Se dădea de pomană copiilor şi nevoiaşilor. Mesele continuau în gospodăriile ţăranilor, fiind invitaţi vecini, rude. Cu acest prilej se luau şi *fraţi de cruce* [10, p. 89-90].

Duminica Mare [15] se sărbătorea „cu aceeaşi evlavie ca şi Paştele”. Ajunul acestei zile era închinat, de asemenea, cultului celor decedaţi. Se dădeau de pomană pentru cei morţi în special străchini şi farfurii, umplute cu lapte cu tocmagi; se punea şi o lingură, „ca răposaţii să aibă cu ce mînca”. Sărbătoarea Duminicii Mari onora şi cultul fertilităţii, peste tot fiind pusă verdeaţă: iarbă, frunzari de nuc, de cireş, vişin – la streşinile caselor, ale adăposturilor pentru vite şi păsări, la fîntîni, porţi. N. Smochină evoca şi o credinţă legată de Duminica Mare. Se zicea că în noaptea spre această sărbătoare înfloreşte şi tot atunci se scutură papura. Se spunea că dacă cineva se încumetă s-o caute şi o găseşte, la miezul nopţii, înainte de cîntatul cucoşilor, o culege, respectînd anumit ritual şi rostind o rugăciune specială, va deveni bogat, iar dacă este flăcău, se va căsători cu aleasa inimii sale [10, p. 90].

Asemănătoare cu Duminica Mare era sărbătoarea numită *Iarbă verde* [16] (pe alocuri se respectă şi astăzi). Se marchează luni, după 8 zile de la Duminica Mare (În Basarabia sărbătoarea aceasta se numeşte *Rusalii*). Duminică seara se luau frunzarii puşi cu o săptămînă în urmă, iar luni dimineaţa, pînă la răsăritul soarelui, îi aruncau într-o apă (baltă, rîu). De acolo luau într-un vas apă, „bună pentru lecuirea ochilor”. În timpul acestei sărbători se dădeau „de sufletul morţilor” ulcele, burluie, căni, umplute cu brahă, cu vin sau apă. La gura vaselor se prindeau bomboane, cireşe (de obicei, fructele acestea sînt coapte, căci sărbătoarea în cauză cade în luna lui Cireşar). Împreună cu acestea se dădeau de pomană cîte un colac şi un fir de usturoi verde. În grădini gospodarii aşterneau jos – *pe iarbă verde* – feţe de masă, puneau pe ele bucate, băutură, apoi invitau vecini, rude şi, împreună, ospătau, vorbeau, cîntau, se veseleau [10, p. 90].

„Etnograful Transnistriei” a publicat şi o microculegere de creaţii populare ale copiilor, ale celor care „nu cunosc încă durerea, necazurile şi răutatea” [17]. Toate cele 45 de jocuri, descrise de N. Smochină, au fost înregistrate în satul natal Mahala, Dubăsari. Autorul sublinia lipsa în jocurile de copii a influenţei slave şi, totodată, unitatea acestora

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

cu folclorul infantil al tuturor românilor. Alcătuitorul culegerii cunoştea lucrările despre folclorul copiilor români ale lui P. Papahagi [18] şi T. Pamfile [19].

Culegerea de folclor infantil a lui N. Smochină este prima de acest fel în spaţiul basarabeano-transnistrian [10, p. 93].

Deosebit de bogată în materiale folclorice literare este lucrarea lui N. Smochină *Din literatura populară a românilor de peste Nistru* (1939).

În introducere la culegere, N. Smochină făcea, mai întîi, o scurtă istoriografie a temei, avînd în vedere creaţiile poetice populare publicate de T.T. Burada (1883, 1906), apoi cele de după Primul Război Mondial („pe ici pe colo, cîte o poezie, două"). Este vorba de materialele publicate de T. Hotnog [20], M. Florin (pseud. lui N. Smochină) [21], p. Chioru [22], C. Neniu, E. Lebedeva [23], p. Ştefănucă [24]. N. Smochină nota, pe drept, că „toate aceste culegeri, afară de cea a lui P. V. Ştefănucă, sînt redate în limba literară" [5, p. 7].

N. Smochină observa predominarea în Transnistria a creaţiilor poetice de lirică populară: cîntece de înstrăinare (inclusiv despre Nistrul, devenit hotar), de militărie şi război, de dor, de jale.

Vorbind despre cîntecele de militărie, N. Smochină făcea o descriere a obiceiurilor la plecarea tinerilor în armată. „Toată toamna el [recrutul] se ţine numai de petreceri şi cîntece. Pînă la plecare el nu lucrează din greu şi umblă în haine de sărbătoare. Iar la părăsirea satului, dacă e holtei, se face *jioc*. În preajma plecării se adună toţi flăcăii şi fetele; fiecare îl leagă cu cîte un prosop şi îi dăruieşte ceva. <…> În casă, stînd la masă, toată lumea cîntă şi plînge; iar pe drum merg cuprinşi, avînd la mijloc pe recrut. Unii cîntă, alţii dansează, pentru a înveseli pe cel ce pleacă şi pe rudele sale înlăcrămate. Întreg satul le iese în cale făcînd daruri celui ce-i părăseşte. Lumea certată cu recrutul îi cere iertare pînă în trei ori; apoi se îmbrăţişează şi se sărută. Fiecare îşi dă seama că *Dumnezău ştii dacî va mai vide satu*" [5, p. 11]. Obiceiurile se deosebeau atunci cînd recrutul era căsătorit (la petrecere luau parte numai rudele) [10, p. 93]. N. Smochină a publicat şi un articol special (cu pseud. A. Ciobanu-Vlaicu) la tema respectivă [25, p. 180-190].

I. Datcu observă că obiceiurile transnistrienilor de petrecere la armată au reţinut şi atenţia etnomuzicologului George Breazul. Acesta stăruia asupra spiritului colectiv al tradiţiei: „Impresionant este la transnistrieni şi semnificativ sub acest raport întreg ceremonialul plecării recruţilor la moscălie (militărie). Nicăieri nu pare ceremonialul mai cu grijă rituală îndătinat şi păstrat ca la transnistrieni şi nicăieri spiritul comunităţii româneşti nu apare mai viu şi mai clar manifestat ca în formele şi în cîntecele moldoveneşti, determinate de acel prilej. Sub spectrul ameninţător al despărţirii de obştea sătească a unui membru al ei, tînărul ce pleacă la moscălie mai strîns şi mai intim simte spiritul de solidaritate şi de unitate al grupului etnic şi mai caracteristice apar formele în care îşi află expresia acest spirit" [26, p. 4].

Referindu-se la istoria colecţiei sale de texte folclorice (1939), N. Smochină remarca: „Ea este rodul muncii noastre începute încă pe cînd locuiam în acel ţinut al copilăriei. <…> Călătorind din sat în sat, atît în graniţele actualului stat moldovenesc [R.A.S.S.M.], cît şi în afara lui, am adunat poveşti şi cîntece din gura poporului de prin acele meleaguri. Dar vremurile tulburi nu ne-au permis să publicăm acel material. Am fost silit să luăm drumul lung al pribegiei. Iar în urma noastră toată acea muncă a fost arsă". Şi în continuare: „Ajuns în ţară, am reconstituit parte din materialul pierdut, prin fraţii care au pribegit pe urmă în România. Date fiind însă împrejurările anormale în care trăiesc, ei au consimţit să ne dea aceste informaţii cu condiţia ca numele lor să rămînă necunoscute, nu cumva, astfel, rudele lor rămase în Rusia să aibă şi mai mult de suferit. De aceea ne mărginim să arătăm după fiecare text numai satele din care a fost cules materialul şi sexul (b. – bărbat, f. – femeie), urmat de vîrsta informatorului şi de anul în care ne-a fost comunicat". Mai informa N. Smochină: „Majoritatea cercetărilor de faţă au fost făcute în iulie 1922 şi 1923 şi în august 1924, cînd foamea de peste Nistru

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

a adus în ţară un număr foarte însemnat de refugiaţi transnistrieni. În toamna anului 1934, reîntors din străinătate [Franţa], am completat adunarea materialului de la fraţii scăpaţi din grozavele măceluri de la Nistru, care au ridicat proteste în toată lumea. Apoi am mai făcut unele culegeri în august 1936 şi mai 1938, la care am mai adăugat cîteva bucăţi culese la 7 decembrie 1924". N. Smochină spunea la finele introducerii: „Am adunat puţin, dar aproape din toate domeniile şi din toate părţile locuite de românii de peste Nistru, pentru a dovedi unitatea lor sufletească şi pentru cunoaşterea lor mai clară. <…> Toate [cele 14 raioane ale R.A.S.S.M.] sînt reprezentate în lucrarea de faţă" [5, p. 12].

Culegerea lui N. Smochină conţine 146 de texte folclorice: balade şi cîntece vechi (nr. 1-6), doine (nr. 7-69), strigături (nr. 70-75), colinde, urături (nr. 76-89), literatura nunţii (conocării, nr. 90–93), ghicitori (nr. 94-129), poveşti şi snoave (nr. 130-134), descîntece (nr. 135-142) şi varia (un bocet, o rugăciune ş. a.; nr. 143-146).

I. Datcu accentuează, avînd dreptate, că N. Smochină nu trata obiceiurile şi textele folclorice „rupte de contextul care le-a generat şi perpetuat". Dovadă sînt şi notele pe care N. Smochină le făcea la unele opere folclorice. Bunăoară, la textul intitulat *Timofti* (înregistrat în 1924 în Mahala – Dubăsari de la o femeie în etate de 36 de ani): „Iată originea acestui cîntec. În satul Coşniţa din raionul Dubăsar tănărul Timofti, orfan de tată, n-a răspuns la ordinul de mobilizare a Sovietelor pentru a lupta împotriva polonezilor (1920). Împreună cu alţi flăcăi, s-a ascuns în pădurea din sat. Dar pe urmă, fiind alungat, şi-a mutat ascunzătoarea în cerdacul casei, unde a fost prins de soldaţi bolşevici şi dus în Dubăsar, reşedinţa raionului, legat de mîni şi de picioare. Acolo autorităţile l-au dezbrăcat, l-au legat de un cal cu o funie şi – în fuga mare – au înconjurat Dubăsarul; apoi, cînd abia mai răsufla, a fost împuşcat. Scena s-a petrecut în vara anului 1920, în văzul tuturor. Mama tînărului a murit pe loc, iar sora, de care aminteşte cîntecul, a înnebunit. Cîntecul este compus de un cerşetor orb, care cînta la uşa bisericii, unde a fost auzit de informatoarea noastră" [5, p. 16].

O serie de note ale lui N. Smochină se referă la aria de răspîndire a unor creaţii folclorice. Un exemplu: „Se cîntă pe toată valea Nistrului, începînd de la Jura pînă la Grădiniţa ocrugul Odesa" [5, p. 18].

Culegerea lui N. Smochină se încheie cu un glosar foarte valoros.

Adevărul pe care-l exprima N. Smochină în lucrările sale este că „pînă la a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, deci pînă cînd a avut loc expansiunea rusească şi cea ucraineană, românii de dincolo de Nistru şi pînă mai departe spre Bug, erau acolo trainic aşezaţi, aveau o cultură a lor, o viaţă specifică, tradiţiile lor proprii, aceleaşi cu ale românilor din Basarabia şi din restul ţării, se bucurau de dreptul de a avea serviciul religios în limba română, oficiat de preoţi din Basarabia" [10, p. 93].

I. Datcu afirma, pe drept în 1993, că „opera lui N. P. Smochină este cea mai importantă contribuţie etnografică de pînă acum la cunoaşterea românităţii de peste Nistru" [10, p. 96].

Menţionăm aparte şi revista „Moldova nouă" (organ al Asociaţiei Culturale a Transnistrienilor), pe care o edita N. Smochină la Iaşi (1935–1939). Aici au fost publicate multe articole despre cultura populară a transnistrienilor: *Nistrul în literatura română* de Pan. Halippa, *Folclorul moldovenilor orientali* de D. Strungaru, *Din folclorul muzical al românilor de peste Nistru* de V. Popovici, *Teodor Burada – primul cercetător al românilor de peste Nistru* de N. Macovei etc.

La Tiraspol au fost editate în 1940 cîteva culegeri de folclor, înregistrat în satele transnistriene. Atunci a apărut o nouă, relativ amplă culegere de creaţii literare populare moldoveneşti, întocmită de Lev Barschi şi Leonid Cornfeld [27]. Culegerea cuprinde cîntece populare tradiţionale şi (partea II) poezii de autori moldoveni sovietici.

Materialul folcloric este grupat după anumite teme (obişnuite în R.A.S.S.M.): *Cînteşe haiduşeşti*, *de întisoare* ş.a.; *Cînteşele recruţilor*; *Despre trecutu amar şi greu*; *Despre viaţa*

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

femeii în trecut; *Cînteşe de dor şi jele*; *Cînteşe de iubire*; *Felurite*. Despre acestea vorbea L. Cornfeld în primul articol introductiv, intitulat *Cîntecu norodnic veti moldovenesc*. Asemenea predecesorilor P. Chioru, C. Neniu ş.a., autorul sublinia că în cîntecele populare vechi „se exprimă împrejurările grele de şiinţare sub jugu asupritor a absoliutizmului ţarist, a bogătaşilor, boierilor, moşierilor şi culaşilor” [27, p. 3]. În opunere cu versurile vechi *Tot am zis noroc*, *noroc* / *Păn-am dat cu totu-n foc*, „norodu sovetic moldovenesc a găsit norocu său bucuros în lupta împotriva exploatatorilor, împotriva ţarizmului, sub conducerea partidului bolşevic, cu ajutoru frăţesc a marelui norod rus, cu ajutoru frăţesc a norodului ucrainean. Norocu de către norodu moldovenesc, pe malu stîng a Nestrului, a fost găsit la un loc cu toate noroadele patriei noastre soţialiste în Revoluţia Mare din Octeabri” [27, p. 12].

În cel de al doilea articol introductiv – *Poăzia sovetică moldovenească* – L. Barschi scria: „Şei cîntăreţi norodnişi, care în vacurile trecute au fost nevoiţi, din prişina necărturăriei sale, să alcătuiască cînteşe în oral, amu sînt oameni cu ştiinţă şi cînteşele sale, poăziile, povestirile le scriu pe hîrtie, le tipăresc şi ele se răspîndesc răpede în norod. Noi îi numim pe dînşii scriitori, da creaţia lor – literatură hudojnică. Scriitorii iştea sînguri au ieşit din norod, sînt legaţi cu norodu şi scriu despre viaţa şi munca lui, despre gheroii lui” [27, p. 14]. Şi în continuare: „Dar aiasta nu însamnă că, dacă tot norodu-i cărturar, apui nu poate să şie poăzie orală, adică folicloru. Dimpotrivă, poăzia norodnică, gheniu norodului slobod şi norocos în periodu puterii sovetişe, în periodu soţializmului lucrează încă mai încordat, crează încă mai multe cînteşe şi poveşti, ăxprimînd voinţa şi tinderile norodului, norocu şi viaţa lui” [27, p. 14]. L. Barschi mai spunea tot acolo: „Cu părere de rău, folicloru bogat şi mustos a periodulu sovetic la noi în Moldova nu-i adunat. În culejerea de faţă dăm numai cîteva cînteşe norodnişe din vremea sovetică. Aiasta-i tare puţîntel şi-i un neajuns mare a culejerii de faţă”. Şi continua autorul: „Folicloru moldovenesc din perioadu sovetic îi tare colorat şi oglindeşte în forme hudojnişe viaţa norocoasă a truditorilor din Moldova”. Drept ilustrare, L. Barschi aducea o „perlă” din „folicloru periodulu sovetic”:

Şi să spun că nu-i minşiună,
Că ni-i dine în comună,
Ne deşteaptă şi ne-nvaţă –
Nu sîntem amu în şeaţă.
(Cîntecu *Spre viaţa nouă*)

L. Barschi ţinea să observe oarecare influenţă a folclorului asupra creaţiei poeţilor moldoveni din acea perioadă în R.A.S.S.M.: „Motivele cîntecului norodnic voi deseori le-ţi găsi în poăzia lui Cornfelid, Ţurcan, Poluboc, Dorma ş.a.” [27, p. 13]. Ca exemplu, L. Barschi aducea următoarele versuri din poezia *Cîntec* a lui L. Cornfeld:

Ş-am zîs verde ş-am zîs foaie,
Prin grădini pe lîngă rîu
Roada crănjile îndoaie
Şi le-apleacă păn-în brîu.

Dintre textele folclorice cuprinse în culegerea lui L. Barschi şi L. Cornfeld sînt mai valoroase cele despre participarea obligatorie a ostaşilor moldoveni la luptele din timpul războaielor ruso-turce, la cele de la Port Artur (1904-1905, împotriva japonezilor), în Primul Război Mondial. Un neajuns serios al culegerii în cauză este lipsa completă a „paşapoartelor” (informaţiilor privind sursele textelor).

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

Tot în 1940 a mai apărut o culegere de folclor literar şi muzical – *Cînteşe* [28] – care include o bună parte de texte din cea precedentă, plus un compartiment de melodii de jocuri. Creaţiile literare erau de acum însoţite de melodii, însă tot fără „paşapoarte". Redactorul responsabil, G. Vexler, spunea în *Precuvîntare*: „Culegerea iasta de cînteşe şi jocuri se sloboade de Cîrmuirea pe Tredile de Artă pe lîngă SCN [Sovietul Comisarilor Norodnici] a Moldovei şi-i întinată aniversării a 15 ani a Republişii Moldoveneşti cu ţeliu de a populeariza folicloru muzîcal moldovenesc, unde-s tipărite tildele şele mai bune de cînteşe şi jocuri norodnişe moldoveneşti şi ar da putinţă compozitorilor sovetişi să le prelucreze şi să creeze scrieri mari moldoveneşti vocale şi instrumentale" [28, p. 11].

Partea I a culegerii este intitulată *Cînteşe sovetişe revoliuţionare*. Aici sînt incluse creaţii poetice scrise în „moldoveneşte" de L. Cornfeld şi M. Poluboc, precum şi texte traduse din limbile rusă şi ucraineană (autori – V. Lebedev-Kumaci şi M. Rîlski): *Internaţionalu*, *Cîntecu despre Stalin*, *Cîntecu despre Patrie*, *Marşu colhoznişilor*, *Doina*, *Cîntecu tractoriştilor* ş. a.

Partea a II-a a culegerii *Cînteşe norodnişe veti moldoveneşti* include compartimentele: *Cînteşe gaiduşeşti şi a recruţilor*; *Despre viaţa gre în trecut*; *De masă*; *De iubire*; *Cînteşe soţiale de trai*; *Jocuri moldoveneşti* [Melodii]. Textele populare literare şi muzicale nu sînt nici aici „paşaportizate".

Ultima culegere de creaţii populare orale editată la Tiraspol, în 1940, cuprinde cîteva specii folclorice mici [29]. Textul *În loc de prefaţă* constă doar din următoarea informaţie: „Zîcătorile şi gîşitorile de faţă, orînduite de tov. Cornfelid, sînt adunate de către studenţii Institutului Pedagojic Moldovenesc din Tiraspoli, de către învăţători şi şcolari şi din alte colecţii. Tov. Cornfelid a înfolosit şi toate zîcătorile şi şinghiliturile tipărite în vremea de cîţiva ani în gazetele şi jurnalele: „Moldova Soţialistă", „Comsomolistu Moldovei", „Octeabri", „Scînteiu Leninist", trimasă de către corespondenţi la redacţii" [29, p. 2].

Textele de zicători au fost grupate astfel (şi aici ţinîndu-se cont, în primul rînd, de politica oficială în R.A.S.S.M.): I. *Lupta de clas a truditorilor împotriva ăxploataţiei*; II. *Despre ştiinţă şi învăţătură*; III. *Viaţa omului*; IV. *Purtarea omului*; V. *Despre înfăţişarea omului*; VI. *Despre copchii şi neamuri*; VII. *Despre iubire şi căsătorie*; VIII. *Traiemînt*; IX. *Sfaturi şi observări gospodăreşti*; X. *Natura*; XI. *Şeguitoare*; XII. *Felurite*.

Compartimentul al doilea al culegerii este intitulat *Gîşitori şi şinghilituri moldoveneşti*. Acestea nu sînt clasificate.

V. Gaţac observa că avem, în cazul de faţă, o culegere „interesantă ca ediţie separată a speciilor mici, dar întocmită fără selecţionare suficientă a materialului" [6, p. 68].

În anul 1940 unele texte din folclorul românesc au fost introduse pentru prima dată în crestomaţiile de literatură pentru clasele V-VII, editate la Tiraspol [30].

În 1940 a pregătit pentru editare o culegere de poveşti populare scriitorul *Mitrofan Oprea* (1912-1944). S-a născut în s. Taşlîc, r. Grigoriopol. A absolvit Institutul Pedagogic din Tiraspol. A lucrat director de şcoală, apoi redactor la Editura de Stat a Moldovei. A participat la scrierea cîtorva manuale şi crestomaţii [31, p. 104]. Culegerea *Poveşti norodnice moldoveneşti*, întocmită de M. Oprea, n-a văzut lumina tiparului, „s-a pierdut la tipografie în timpul războiului" [6, p. 68]. Din culegerea aceasta au fost publicate cîteva poveşti populare în revista „Octombrie" (1939-1940), într-o culegere a lui M. Oprea, editată mai tîrziu [32].

În 1940 începuse a se înregistra pe teren şi a se publica unele texte de balade, epos eroic: *Ilincuţa* [33, p. 48-49], *Haiducul Constantin Codrean* [34, p. 76] ş.a.

În jumătatea a doua a anului 1930 au fost scrise şi publicate la Tiraspol primele articole în care se urmărea scopul intensificării culegerii creaţiilor populare, studierii acestora [35]. Se evidenţiau două articole de orientare, semnate de N. Ploieşteanu (şef de secţie la Comitetul Ştiinţific Moldovenesc) [36]. Autorul sublinia că „cercetarea marxistă a folclorului e o sarcină foarte actuală în condiţiile luptei pentru cultura nouă, socialistă" [36].

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

Către sfîrşitul anului 1930, cei care se ocupau de folclor încercau să cerceteze şi genurile, speciile creaţiei populare orale ce „rămîneau în umbră pînă atunci”: basmul [37], paremiologia [38], eposul eroic popular [39], lirica folclorică [40].

V. Gaţac observa o serie de „minusuri” ale acelor articole: „Latura artistică a textelor descrise era slab reliefată, articolele se bazau doar pe materialele culese recent, nefolosite fiind investigaţiile de pînă la revoluţie, experienţa folcloristicii clasice (ceea ce, de altfel, se explică prin faptul că problema valorificării moştenirii literare nu era rezolvată)” [6, p. 67].

Din cele relatate vedem că şi folcloristica din anii ’30 în R.A.S.S.M. a avut, în mare parte, caracter social-ideologic, vulgarizator. Se puneau accente pe reflectarea în folclor a vieţii grele a moldovenilor pînă la 1917, a luptei de clasă, a ateismului ş. a. Cu toate acestea, în acea perioadă s-a făcut mai multă folcloristică faţă de anii 1924-1930.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Argentina Ciocanu-Gribincea, Mihai Gribincea, *Politica de moldovenizare în R.A.S.S. Moldovenească* (1924-1940) // „Cugetul”, 2000, nr. 4 (8).

2. Elena Negru, *Perioada interbelică* // Demir Dragnev, Ion Jarcuţchi, Ion Chirtoagă, Elena Negru, *Din istoria Transnistriei* (*în contextul istoriei naţionale*), I, Chişinău, 2001.

3. *Cîntece poporane moldoveneşti* / *Culese de Culai Neniu şi* [*E*.] *Lebedeva*, Tiraspol, 1935.

4. Isac Grecul, *Din iureşul vieţii*, Chişinău, 1981.

5. Nichita Smochină, *Din literatura populară a românilor de peste Nistru* // Arhiva de Folclor (Bucureşti), V, 1939.

6. Victor Gaţac, *Folcloristica sovietică moldovenească* // Schiţe de folclor moldovenesc, Chişinău, 1965.

7. М. В. Сергиевский, *Молдавские этюды*, Москва-Ленинград, 1936.

8. N. M. Băieşu, *Folclor moldovenesc*: *Bibliografie* (*1924-1967*), Chişinău, 1968.

9. П. Богословский, *О литературно-фольклорной культуре Молдавии* // Советское краеведение, 1935, nr. 1.

10. Iordan Datcu, *Nichita P. Smochină*, *etnograf al românilor transnistrieni* // „Revista de etnografie şi folclor” (Bucureşti), 1993, nr. 1-2.

11. N. Smochină, *Crăciunul la moldovenii de peste Nistru* // „Societatea de mîine” (Cluj), an. II, 1925, nr. 51-52.

12. N. Smochină, *Anul Nou la moldovenii de peste Nistru* // „Ramuri. Drum drept” (Craiova), an. XIX, 1925, N. Smochină, *Boboteaza* // „Tribuna românilor transnistrieni”, 1927, nr. 4, decembrie.

14. N. Smochină, *Prohoadele la moldovenii de peste Nistru* // „Tribuna românilor transnistrieni”, (Chişinău), 1927, nr. 1, octombrie.

15. N. Smochină, *Din obiceiurile românilor de peste Nistru – Duminica Mare* // Calendarul Ligei Culturale pe anul 1924 (Bucureşti), 1924.

16. N. Smochină, *Iarbă verde*: *Din obiceiurile moldovenilor de peste Nistru* // „Tribuna românilor transnistrieni”, 1927, nr. 2, noiembrie.

17. N. Smochină, *Jocurile de copii la românii de peste Nistru* // „Moldova Nouă” (Iaşi, Bucureşti), an. 5, 1939, nr. 5.

18. P. Papahagi, *Jocuri copilăreşti*, Bucureşti, 1893.

19. T. Pamfile, *Jocuri de copii*, Bucureşti, Memoriile I (1905-1906), II (1906-1907), III (1909).

20. T. Hotnog, *Românii de peste Nistru* // Universitatea Populară din Chişinău. [Anuar] pe anii 1922-1925.

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)

21. M. Florin, *Din folclorul transnistrian* // Tribuna românilor de peste hotare, II (1925), nr. 3-4, 5-6.

22. *Cîntece moldoveneşti* (*norodnice*) / *Adunate de P. Chior.* Partea I. – Balta, 1927; partea II. – Balta, 1927; partea III, Balta, 1928.

23. *Cîntece poporane moldoveneşti* / *Culese de C. Neniu şi* [*E.*] *Lebedeva*, Tiraspol, 1935.

24. P.V. Ştefănucă, *Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos* // Anuarul Arhivei de Folclor, IV, 1937.

25. A. Ciobanu-Vlaicu, *Moscălia* // Moldova Nouă, an. V, 1939, nr. 5.

26. G. Breazul, *Caracterul social al muzicii populare transnistriene* // „Transnistria", 1941, nr. 17, 17 noiembrie.

27. *Cînteşe norodnişe moldoveneşti* / *Adunate şi orînduite de L. Barschii şi L. Cornfelid*, Tiraspol, 1940.

28. *Cînteşe* / *Red. răspunzător G. Vexler. Alcăt. şi red. muz. D. Gerşfelid. Red. textului cînteşelor L. Cornfelid*, Tiraspol, 1940.

29. *Zîcători*, *gîşitori şi şinghilituri vechi moldoveneşti*. *Partea I* / *Orînduite de L. E. Cornfelid*, Tiraspol, 1940.

30. *Hrestomatie de literatură pentru clasu V* / *Alcătuită de L. Barschii şi M. Oprea*, Tiraspol, 1940; *Hrestomatie de literatură pentru clasurile VI şi VII a şcolilor moldoveneşti necomplecte şi mijlocii* / *Alcătuită de M. Oprea şi L. Barschii*, Tiraspol, 1940.

31. *Literatura şi arta Moldovei*: *Enciclopedie*, vol. II, Chişinău, 1985.

32. Mitrofan Oprea, *Povestiri şi poveşti*, Chişinău, 1954.

33. „Octombrie", 1940, nr. 1.

34. „Octombrie", 1940, nr. 10-11.

35. I. D. Ciobanu, *Folcloru* // „Moldova Socialistă", 1940, 28 aprilie.

36. N. I. Ploieşteanu, *Importanţa folclorului şi folcloristicii din perioada reconstructivă* // „Octombrie", 1933, nr. 3; *Idem*. *Folclorul moldovenesc* // *idem*, nr. 5.

37. M. Marcov, *Poveştile feierice moldoveneşti* // „Octombrie", 1937, nr. 4; Ciobanu I. D. *Povestea moldovenească* // *idem*, 1939, nr. 12.

38. L. Corneanu, *Zicătorile vechi moldoveneşti* // „Octombrie", 1940, nr. 5-6.

39. I. D. Ciobanu, *Eposul gheroic moldovenesc* // „Octombrie", 1940, nr. 1; *idem*. *Haiducia în eposul norodnic moldovenesc* // *idem*, 1940, nr. 5.

40. *Realitatea norodnică în cîntecele poporane* // „Comsomolistul Moldovei", 1936, 6 septembrie.

BDD-A25990 © 2008 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-19 07:52:13 UTC)